

HET HUNEBED TE RIJS,

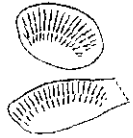
IN

GAASTERLAND (1).

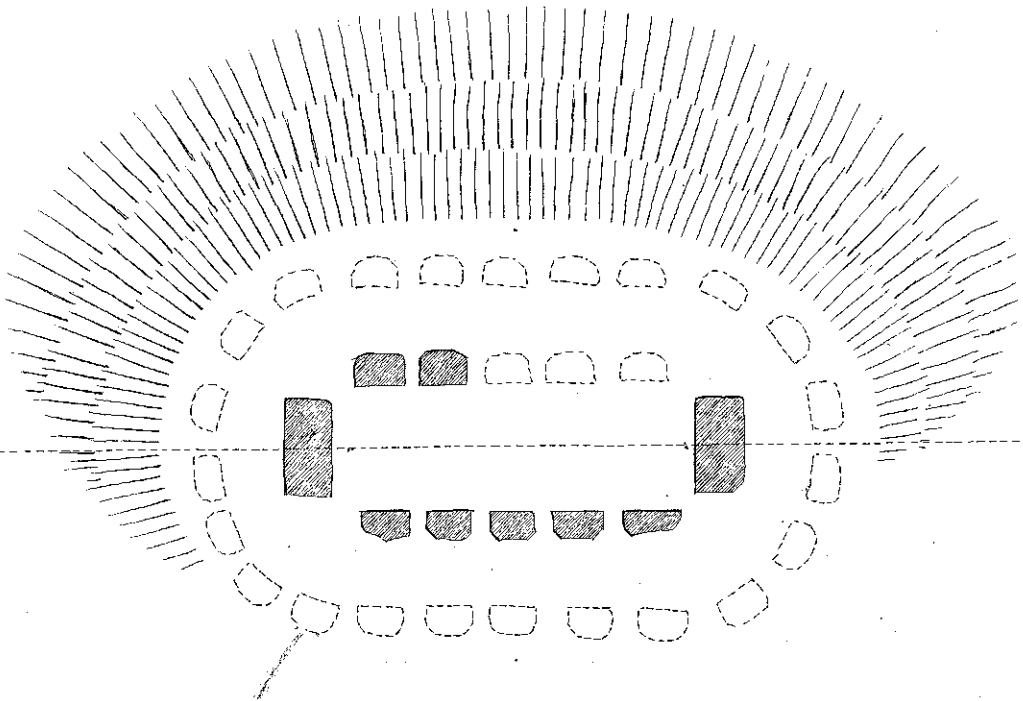
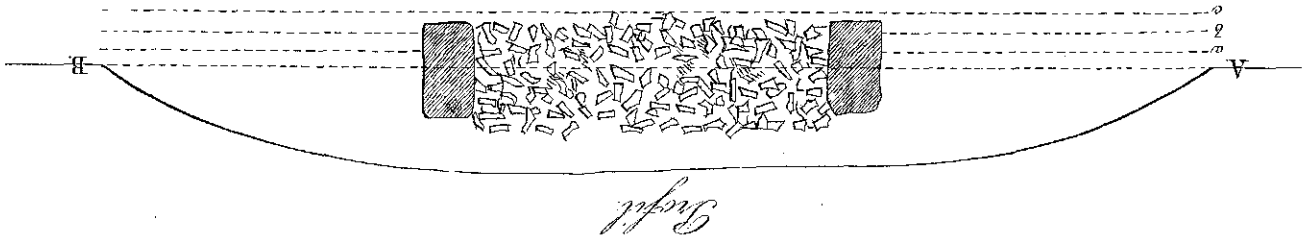
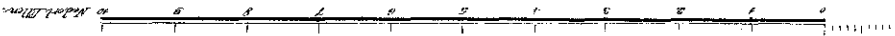

Tot dus ver was het niet bekend, dat in *Friesland*, gelijk het thans begrensd is, immer kolossale steengraven uit den vóórhistorischen tijd, die men hunebedden noemt, gevonden waren. Wél heeft er, nog in het jaar 1781, een bij *Finkega* gelegen, volgens eene voor mij liggende schets, vervaardigd naar eene oorspronkelijke teekening van wijlen onzen geleerden landgenoot P. CAMPER; maar ofschoon op die schets de naam *Finkega* boven het hunebed geschreven staat, zoo leest men in eene daarbij gevoegde aantekening, dat het gelegen is » op de heide van *Steenwijk*, niet ver van *Friesland*;" zoodat dit hunebed tot het noordelijk gedeelte van *Overijssel* schijnt behoord te hebben. In het jaar 1847 heb ik er op de Steenwijker heide

(1) Zoo wordt, gelijk men weet, dat zuidelijk gedeelte van *Friesland* geheeten, hetwelk een deel uitmaakt van de *Zevenwouden*, zandig van aard en hoog gelegen is, waartoe de dorpen *Balk*, *Harich*, *Mirns*, *Oudemirdum*, *Njemirdum*, *Rugahuizen*, *Sondel* en *Wjkel* behooren, dat eene lengte heeft O. W. van 3 uren, eene breedte Z. N. van 2½ uur, en ruim 3700 inwoners telt. *Rijs* is een gehucht, of uitgestrekt landgoed van dien naam, eigendom van en bewoond door den Grietman van *Gaasterland*, Jhr. G. R. G. VAN SWINDEREN, Lid van de Eerste Kamer der Staten Generaal.

2. Figuring der hiesigen Zellen
Zellen zu einem Strahl

vruchteloos naar gezocht en er ook te *Finkega* vergeefs naar gevraagd; weshalve het verwoest en weggevoerd moet zijn. Vermoedelijk is dat terrein ingenomen en bebouwd door de Koloniën van Weldadigheid, die op de grenzen in beide provinciën gelegen zijn. Verrassend was daarom het volgende, door de nieuwsbladen van Maart 1849, met name door het *Handelsblad* van den 30^{en} dier maand, verspreide berigt: » Uit *Gaasterland* verneemt men, dat » op het landgoed *Rijs*, van Jhr. VAN SWINDEREN, in » het begin dezer maand een belangrijk voorwerp der » oudheid is ontdekt, bestaande uit een hunebed van 7 el » lengte en 2 à 3 el breedte, hetwelk 2 el beneden den » boschgrond lag, en zamengesteld was uit zware kei- » steenen van verschillende grootte, waarvan de gansche » hoeveelheid op ruim 30 lasten steens wordt geschat. Op » den bodem daarvan zijn onderscheidene zoogenaamde » donderbeitels en urnen gevonden. Door de onkunde der » vindere is het echter in zijn geheel niet bewaard geble- » ven. Naar men verneemt zijn onderscheidene der gevon- » den voorwerpen door den eigenaar gezonden aan het » Bestuur van het Friesch Genootschap van Geschied-, » Oudheid- en Taalkunde, ten einde deswege nadere on- » derzoekingen in het werk te stellen.”

Mogt ook die onvolkomen beschrijving de weetgierigheid van den wetenschappelijken onderzoeker niet kunnen bevredigen, de belangrijkheid der ontdekking was er toch door aangeduid. De overeenkomst van deze steenconstructie met de beroemde Drentsche hunebedden was in het oog loopend, en niettegenstaande het kort daarop verspreide gerucht, » dat de steenen allen uitgegraven en » verkocht waren,” was de begeerte er levendig door opgewekt, om op de ontdekkingsplaats zelve een nader onderzoek te bewerkstelligen en dáár die inlichtingen te verwerven aangaande den juisten toestand, den inhoud en

de ligging van dat gedenkstuk, welke men van elders niet wél kon verwachten.

In de maand Mei j.l. mij met andere oudheidkundige onderzoekingen in het noordelijke en westelijke gedeelte van *Friesland* onledig gehouden hebbende, bezocht ik, van *Bolsward* uit, langs de zee kust (onder kennismaking met de oude en merkwaardige plaatsen *Hindeloopen* en *Stavoren*) het zuidelijk gelegen *Gaasterland*.

Wie, gelijk ik, van het noordwestelijk gedeelte van *Friesland* zich naar *Gaasterland* begeeft, dien treft voorzeker het groote onderscheid van natuur en ligging: ginds uitgestrekte vlakten van vruchtbare weiden, doorsneden van slooten, — hier heuvel-, zand- en boschachtige landouwen; ginds enkele terpen, hoogten van vruchtbare aarde door de vroegste bewoners opgeworpen om zich met have en goed tegen de watervloeden te beveiligen, — hier zandhoogten door den oceaan opgestuwd, als ware het om zich zelve te breidelen en den landzaat tegen zijne woede te beschermen. Vooral onderscheidt zich het landgoed *Rijs* door fraaije ligging; de streek heeft daar veel overeenkomst met sommige gedeelten van *Gelderland*, bij voorbeeld van het oude graafschap *Bergh*. Op den 26 Mei bevond ik mij te *Rijs*. Vernemende, dat de heer VAN SWINDEREN afwezig was, vervoegde ik mij tot diens rentmeester, om aanwijzing te erlangen van de ontdekkingsplaats en van hetgeen tot naauwkeurige kennis van de ontdekking zelve strekken mogt. De rentmeester was echter bij de ontdekking niet tegenwoordig geweest en droeg er slechts algemeene kennis van; ik maakte dus gaarne van zijn vriendelijk aanbod gebruik, om den arbeider te laten opzoeken, die het graf gevonden en de steenen er uit gegraven had. Deze, HERMAN WESSELS KOUWENHOVEN genaamd, vergezelde mij naar de ontdekkingsplaats, en door autoptisch onderzoek van die plaats, en door

veelvuldig en langdurig navragen, mogt ik nu aangaande de ontdekking veel juistere berigten verwerven, dan tot dus ver bekend waren; zoodat ik mag hopen, door mededeeling daarvan eenige dienst te zullen bewijzen aan de beoefenaars der vaderlandsche, bepaaldelijk Friesche, oudheidkunde.

De ontdekkingsplaats is een jong eiken akkermaalsboschje, 20 minuten ten zuiden van het landhuis *Rijs*, tusschen andere bosschen gelegen; eene der breede, zandige lanen, die het landgoed *Rijs* doorsnijden en versieren, leidt derwaarts. De bodem is zandig, even als die rondsom; hier en daar vindt men er graniet- en kwartsbrokken tusschen, groote en kleine, doch allen gerold, en, even als in *Drenthe*, door den oceaen van de Noordsche, vooral Zweedsche, rotsen aangevoerd. De bodem is oneffen, heuvelachtig, ofschoon door het aanleggen van bosschen een weinig genivelleerd. In dat boschje zijn, op de afstanden van 22, 50 en 52 ellen, vijf heuvels, die zich $1\frac{1}{2}$ tot 2 el boven den gewonen grond verheffen, en 10 tot 20 el middellijn hebben (hunne ligging is op schets 2 aangeduid); in een' dezer heuvels (schets 2, fig. *a*) werd de bedoelde steenconstructie gevonden. De heuvel was eenigzins ovaal, had 16 el lengte O. W., 13 el breedte Z. N. en de hoogte van 1.5 el (zie schetsteekening 1), en bestond uit enkel zand, terwijl ook de daarin verborgen steenconstructie in enkel zand opgetrokken scheen te zijn. De grond dicht naast den heuvel was deze: eerst 20 duim humusachtige heideschors (zie profiel van 1, bij *a*), daarna 25 duim geel zand (profiel bij *b*), voorts 25 duim zwartachtig zand, vermengd met veenstoffen (profiel bij *c*), eindelijk een harde, donkerbruine, met oer vermengde zandbodem. Niet wetenschappelijk onderzoek, maar bloot toeval had tot de ontdekking der steenconstructie geleid; zij was gevonden door voormelden arbeider.

der, bezig zijnde met greppels door het akkermaalsbosch te maken, ten einde met de daardoor verkregen aarde de wortels van het plantsoen beter te dekken. De vinder had intusschen tamelijk naauwkeurig de rigting, zamenstelling en grootte der steenen in zijn geheugen behouden; ik liet mij door hem alles, zoo veel mogelijk, in het zand vóórteekenen, nam daarnaar opmetingen, en ontwierp toen, in verband met andere bescheiden en eigen plaatselijke onderzoekingen, eene schets van den oorspronkelijken toestand dier constructie, gelijk zij mij toescheen het naast aan de waarheid te komen, welke schets hierbij wordt overgelegd. Zij zal kunnen strekken tot verduidelijking van de naastvolgende beschrijving der ontdekking; zie fig. 1.

Nadat het zand ter dikte van 78 duin van de kruin des heuvels weggenomen was, had zich de bovenrand vertoond van eene langwerpige vierkante, uit groote steenbrokken zamengestelde kamer, gelegen in de rigting van het oosten naar het westen. Deze kamer had van binnen de lengte gehad van ongeveer 5 el, de breedte van 1,75 el, en de diepte, berekend naar de hoogte van den grootsten steen, van 1,14 el. De oost- en westzijde hadden bestaan uit ééne enkelen steen (sluitsteen), waarvan die aan de oostzijde nagenoeg 1,14 el lang en hoog en 0,58 el breed was. De noordzijde had bestaan uit vijf steenen, waarvan elke de middellijn van omstreeks $\frac{1}{2}$ el gehad had, terwijl zich aan de zuidzijde slechts twee steenen hadden bevonden van de evengemelde grootte, en wel naast aan den oostelijken sluitsteen. Van deze steenen, ofschoon zij reeds grootendeels in stukken geslagen en vervoerd waren, had men er enkelen, van ongeveer $\frac{1}{2}$ el middellijn, niet ver van den heuvel laten liggen, om later vervoerd te worden. Deze waren van graniet, zoowel van graauwen als van rooden (Siënet), dicht en hard, zoowel als de laatste en los, soms met véél mica en kwars.

schenruimten tusschen de steenen waren aangevuld geweest met steenbrokken, ter gemiddelde dikte van eene vuist, en met zand, waartusschen zich ook eenige potscher-ven bevonden hadden; en de naar binnen gekeerde zijde der steenen was, in tegenstelling van de overige zijden, glad geweest. Aan dé buitenzijde der steenkamer, omstreeks op ééne el daarvan verwijderd, doch in den zelfden heuvel, had men hier en daar steenen gevonden van nagenoeg dezelfde grootte als die, welke de zijden der kamer vormden; men had daarop echter te weinig acht geslagen, om hunne plaatsing met juistheid te kunnen aanwijzen; ik meende evenwel uit de opgaven te mogen afleiden, dat die buitensteenen gediend hadden, óf tot eene vóórpoort aan de zuidzijde (ter plaats, waar de rij niet volledig geweest was, maar slechts uit twee steenen bestaan had), óf, gelijk op de schets is aangeduid, voor een' steenkran, die oorspronkelijk de steenkamer omgeven had, van vierkanten of ovalen vorm. Voorbeelden van vóórpoorten, zoowel als van steenkranen, en van beiden te zamen, treft men onder anderen ook bij Drenth-sche hunebedden aan. (Zie de *Lijst der Hunebedden* achter mijne *Drenth'sche Oudheden*.)

Van binnen was de steenkamer opgevuld geweest met kleine steenbrokken (en zand?), die gemiddeld eene vuist dik geweest waren en die men reeds op de diepte van 30 duim gevonden had; uit dit laatste zou volgen, dat deze kleine steenbrokken 38 duim boven de steenkamer hadden uitgestoken, omdat de steenkamer ter diepte van 78 duim onder het zand gevonden werd. Het is mij niet met zekerheid gebleken, of die steenbrokken er oorspronkelijk in gelegd of er later in nedergestort waren; het eene zoowel als het andere is mogelijk. Men heeft meer-malen steenkamers als deze gevonden, die met eene be-vloering, soort van gewelf, uit kleine steentjes bestaande,

overdekt waren, en het kon wél wezen, dat zulk eene bevoering niet door den vinder opgemerkt, onder het graven verstoord en nedergestort was, en zoo de steenkamer opgevuld had. Toen de kleine steenbrokken van binnen opgeruimd waren, was men op eene vrij harde bevoering gekomen, zamengesteld uit kleine steentjes (denkelijk graniet- en kiezelgruis), enkele houtskolen en ook potscherven, welke bevoering 10 tot 20 duim dikte gehad had. Tusschen deze bevoering had men vier wiggen van vuursteen gevonden, die door den heer VAN SWINDEREN aan het Friesch Genootschap vereerd waren. Deze wiggen zijn door mij te *Leeuwarden*, in de Verzameling van het Genootschap, bezigtigd; zij waren van de meest gewone, niet zeldzame vormen; daarover zal beneden nog iets tot opheldering gezegd worden. Van de gevonden potscherven zijn er twee versierden in de verzameling van het Friesch Genootschap en ééne in het Museum te *Leyden* gekomen. Zij zijn te klein, om er den vorm der potten uit te leeren kennen; de ontdekker van het hunebed verzekerde mij, » dat hij drie potjes of voetstukjes (de juiste benaming » wist hij niet), ter grootte van eene vuist, gevonden » had, die echter gebroken waren." De bewerking was, blijkens de scherven, tamelijk goed, de kleur bruin, de bakking hard, doch van twee was de stof zeer bros; zij waren overigens dun, van buiten glad, en de versieringen met een puntig werktuig uit de hand ingekrabd, toen de aarde nog niet gebakken was. De versieringen komen overeen met bekende op aardewerk uit het zogenoemde steen- of Humentijdperk, waarvan onder anderen de heer LISCH, in de *Jahrbücher für Mecklenburgische Geschichte* u. s. w., afbeeldingen gegeven heeft (2).

Op de vraag, » of er geene beenderen gevonden wa-

(2) Van de drie onderscheiden versieringen op de drie genoemde

ren?" ontving ik ten antwoord, dat men daarvan niet het minste blijk bespeurd had.

Nadat alle steenen uitgegraven en weggevoerd waren, werden er op den zandheuvel drie eikenboompjes geplant, die thans, volgens verklaring van den vinder, de uitgestrektheid aanwijzen, binnen welke de steenconstructie gevonden is.

Ik onthoud mij van alle aanmerkingen, waartoe het verhaal van de verwoesting van dit gedenkstuk der vaderlandsche oudheid gereede aanleiding geven kon, en zal mijn verslag slechts met eenige opmerkingen besluiten, die tot betere beoordeeling en waardering er van kunnen bijdragen.

1. Wanneer men overweegt, dat de heuvel waarin de steenconstructie gevonden is slechts voor een gedeelte doorgegraven is, en zulks door onkundige lieden, dan zal men het mogelijk achten, dat er in den zelfden heuvel nog voorwerpen verborgen zijn, die bij de eerste opgraving voorbijgezien zijn. Het zou daarom te wenschen zijn, dat de zelfde heuvel nog eens opzettelijk doorgezocht werd, en dat bij die gelegenheid ook de nabij liggende boven vermelde heuvels in onderzoek genomen werden, in welke heuvels wel, gelijk men mij zeide, met een

scherven is de eene *laddervormig*, meest overeenkomstig met eene te *Molzau* in *Meklenburg* gevonden, eveneens uit de steenperiode, zie *Jahrb. f. Meklenb. Gesch.* S. 266, ook min of meer met pl. II, 79, der *Germ. en Noordsche Monum.*, van het Leydsche Museum; de andere is zoo wel *ladder-* als *zigzagvormig* en overeenkomstig met die van eene urne gevonden te *Tatschow*, in *Meklenburg*, zie *Jahrb. etc.* S. 257, verg. *Germ. en Noordsche Monum.*, pl. II, 91; de derde bestaat uit 2 parallele loodlijnen, die van binnen trapvormig verdiept zijn, als b. v. aan urnen uit *Molzau* in *Meklenburg*, zie *Jahrb. etc.* S. 254, en vergel. *Germ. en Noordsche Monum.* pl. II, 76.

puntijzer vruchteloos naar steenen gepeild, maar nog niet gegraven was.

2. Wat er echter bij eene hernieuwde opgraving in dien heuvel nog moge gevonden worden, het zouden hoogstwaarschijnlijk enkel voorwerpen zijn van steen en gebakken aarde, gelijk de beschrevene, mogelijk ook van been, maar niet van metaal of andere gemengde stoffen; want steenconstructiën, vooral graven, waarin snijdende voorwerpen van vuursteen gevonden worden, behooren tot dien ouden, vóórhistorischen tijd, waarin het gebruik van metaal nog niet bekend was; en vond men *somwijlen* in zulke graven, nevens steenen werktuigen, ook metalen, alsmede versierselen van andere stoffen, dan zijn zulke ontdekkingen als uitzonderingen aan te merken, die daarin hare verklaring vinden, dat men in tijden, toen de steenen werktuigen reeds door metalen begonnen vervangen te worden, evenwel de steenen nog niet aanstonds en geheel afschafte, mogelijk zelfs als hooggeschatte overblijfselen der voorvaderen eerbiedig bewaarde (3).

3. De ligging dezer steenconstructie in eenen heuvel, overdekt met zandaarde, doet haar overeenkomen met sommige Drentsche hunebedden, vooral met die van *Emmen 1*, *Odoorn 1* en *Eekst 1* (zie mijne *Drentsche Oudheden*); de langwerpige vierkante bouw strookt ook met die van Drentsche hunebedden; de gladheid der granietblokken aan de naar binnen gekeerde zijde, de tusschenvoegselen, de harde bevloering (vergelijk vooral den *Eekster*

(3) Zoo worden nog heden ten dage in *Japan* steenen wiggen, geheel overeenkomstig met de zoo even beschrevene soort, door de Japanezen met godsdienstigen eerbied bewaard in hunne *kapellen* en *kami-hallen*, als eene nalatenschap van hunne *kami's* of hemelsche stamouders, van welke zij hunne afkomst afleiden. Zie *VON SIEBOLD, Nippon, Th. II, St. 2, S. 43 u. f.*

grafkelder, het uitvoerigst beschreven door VAN LIER, in zijne *Oudheidkundige Brieven*), de vuursteen wiggen, de potscherven en de houtskolen, doen mede de overeenkomst dezer steenconstructie met Drentsche Hunebedden in het licht vallen; zoodat hetgeen omtrent de afkomst en den ouderdom der hunebedden geldt, ook geacht mag worden van deze Gaasterlandsche steenconstructie te gelden. Zie over de hunebedden, korthedshalve, WESTENDORP, *Hunebedden, Groningen 1822*, en mijne *Drentsche Oudheden*, blz. 5 enz.

4. Het onderscheid tusschen dit en de Drentsche hunebedden bestaat slechts hierin, dat het Gaasterlandsche niet met deksteen gedekt geweest is, en dat het geene overblijfselen van *verbrande menschenbeenderen* heeft opgeleverd. Wanneer het dus niet reeds lang voor de jongste ontdekking, in vroegere tijden, doorzocht is, en ten gevolge van die doorzoeking de deksteen niet verdwenen zijn (iets, hetwelk echter naar de ingewonnen berigten onwaarschijnlijk is); indien het als een oorspronkelijk geheel is aan te merken, en er werkelijk geene beenderen in of buiten gevonden of te vinden zijn, dan zou men dit gedenkstuk even weinig met zekerheid voor een graf mogen houden, als zulks geoorloofd is te doen met de in *Drenthe* onder zandheuvels gevonden steenhoopen (zie mijne *Drentsche Oudheden*, blz. 28, 29) en met eene steenconstructie, in *Meklenburg* gevonden, die in allen opzichte gelijk was aan deze Gaasterlandsche, doch bovendien van deksteen voorzien was en stellig nimmer geopend; in welke laatstgenoemde steenconstructie, behalve eenige vuursteen en eene scherp geslepen steenen wig, niets gevonden werd, hetwelk op een graf kon wijzen; zie RITTER, in de *Jahrbücher für Meklenburgische Geschichte*, Th. XIII, S. 359.

De in ons Gaasterlandsche hunebed gevonden houtskolen bewijzen allezins, dat daarin of daarbij verbrandingen

hebben plaats gehad. In het noorden van *Europa* werden in soortgelijke met aarde overdekte steenconstructiën uit den vóórhistorischen tijd ook houtskolen zonder beenderen gevonden. Die constructiën worden door eenen Zweedschen oudheidkundige, Professor NILSSON te *Lund*, voor eene soort van woningen der vroegste bewoners verklaard; zie zijne *Bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis des menschelijken geslachts*, vertaald door Professor J. VAN DER HOEVEN, in het *Tijdschrift voor Natuurlijke geschiedenis en Physiologie*, deel XI, Boekbeschouwing, blz. 20 verv.

5. De gevonden vuursteen wiggen zijn van de eenvoudigste soort, plat, aan eene der twee smalste zijden scherp geslepen en aan eene zijde doorgaans iets breeder, waaijervormiger dan aan de andere; de grootste dier wiggen is 15 duim lang en 6 duim breed aan het breedste scherp geslepen einde, 4 duim aan het smalste stompe einde. Het gebruik en de bestemming van deze soort van vuursteen wiggen is wel niet met zekerheid, maar toch met waarschijnlijkheid te bepalen uit hun vorm, vergeleken met dien van soortgelijke werktuigen, thans nog bij enkele wilde volken in gebruik. Dien ten gevolge kan men aannemen, dat zij zoowel uit de hand tot snijden, b. v. dooden en afstroopen van dieren, als aan eenen stok bevestigd (door middel van boombasten, beesten-darmen, pik enz.), tot stooten en hakken gebruikt zijn, en dat zij in het algemeen bestemd zijn geweest, zoowel om zich de eerste gerijfelikheden des levens te verwerven, als om zich tegen vijandige aanvallen te verweren (4).

(4) Het is zeer waarschijnlijk, dat zij o. a. ook tot het vellen en uithollen van boomstammen gebruikt zijn, nadat die vooraf door vuur ingebrand waren, omdat wilde volken ze daartoe heden ten dage nog gebruiken, zie WORSAAE, *Dänemarks Vorzeit*, S. 10-11. In het Britsche Museum bevindt zich zulk een uitgeholde boomstam, diep in een veen gevonden, zijnde een schip uit den onbekenden

Hierdoor wordt niet ontkend, dat zij tevens bij godsdienstige verrigtingen kunnen gebruikt zijn, bij voorbeeld wanneer er offers te doen waren. Men kan over dit onderwerp raadplegen, behalve het door mij aangevoerde in de *Gedenkteekenen der oude Germanen*, Utrecht 1836, blz. 4 verv., en in de *Drenth'sche Oudheden*, Utrecht 1848, blz. 182 verv., VON SIEBOLD, *Nippon*, t. a. pl., LISCH, *Frederico-Francisceum*, Leipzig 1837, WORSAAE, t. a. pl., VON ESTORFF, *Heidnische Alterthümer*, Hannover 1846, NILSSON, t. a. pl., en: *Berigt over zes Javaansche wiggen*, in het *Tijdschrift voor Wis- en Natuurkundige Wetenschappen van het Koninklijk Nederlandsch Instituut*, deel III, afl. 2.

6. Ofschoon er een geduld en vaardigheid, die aan het ongeloofelijke grenzen, vereischt moeten zijn, om harde vuursteen en als deze, zonder metalen hulpmiddelen, tot werktuigen te verarbeiden (5), zoo is het toch thans als eene uitgemaakte zaak te beschouwen, dat zij in het algemeen zonder metaal vervaardigd zijn (6). En toch moet het volk uit de steenperiode, blijkens de gevonden werktuigen, graven en woningen uit dien tijd, nog op den eersten trap der beschaving gestaan hebben. Het verkeerde nog in den nomaden-toestand, was onbekend met akkerbouw en veeteelt, handel en kunst; zijn bedrijf was jagt

voortijd, NILSSON, t. a. pl. De oude Germanen gebruikten uitgeholde boomstammen voor schepen, PLINIUS, 16, 40, en VELLEJUS PATERCULUS, 2, 106. Voor eenigen tijd werden in *Schwaben* oude, uitgeholde boomstammen opgedolven, die, naar men meent, voor begraving van lijken zouden gediend hebben, zie GRIMM, *Geschichte der Deutschen Sprache*, I, S. 2 u. f.

(5) Iets, hetwelk vooral bij kleine vuursteen en pijlschijven, die zoo veelvuldig gevonden worden, bewondering wekt.

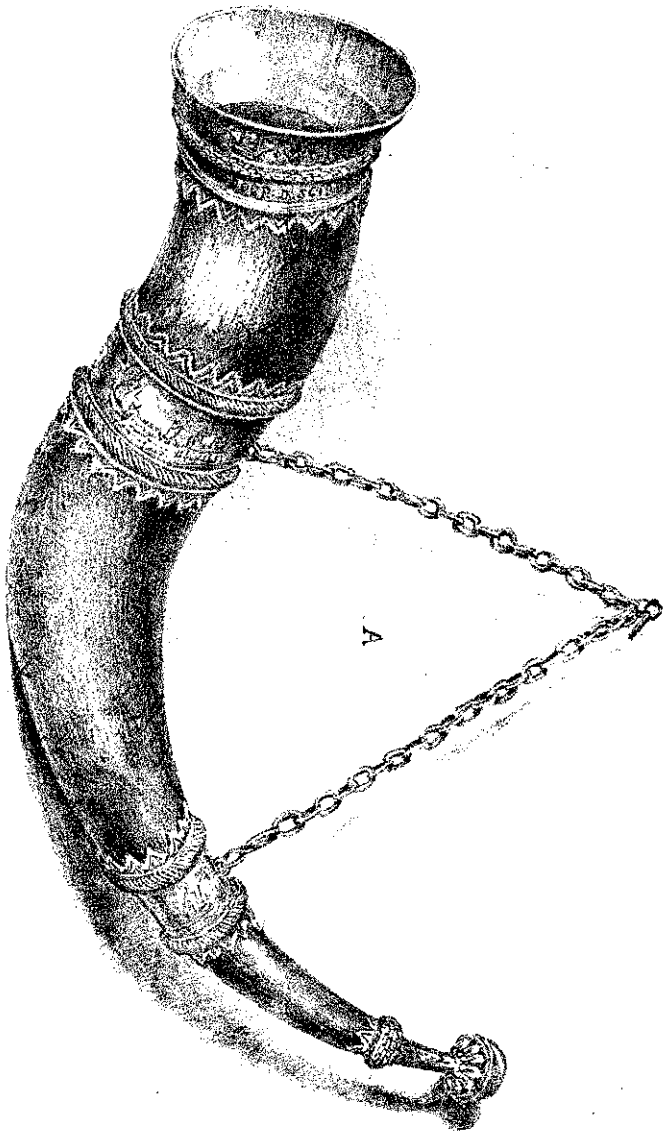
(6) De wijze waarop, zie geschetst bij BIARD, *Minéralogie appliquée aux arts*, t. III, p. 135-137, en vooral bij NILSSON, t. a. pl.

en vischvangst, zijn gewaad eene beestenvacht, zijne woning een hol of kuil, welks wanden, waar het kon, met steenen bezet en met steenen, rijshout, aarde enz., overdekt waren. Dat moet men afleiden uit die gevonden overblijfsels, vergeleken met die van wilde volken, b. v. van de Eskimo's (7). Dat de stichter of stichters dezer Gaasterlandsche steenconstructie of van Keltischen of van Germaanschen stam geweest zijn, komt mij alleen daarom waarschijnlijk voor, omdat men op historische gronden slechts die volksstammen als de vroegste bewoners van ons vaderland kent. De keuze tusschen deze is, bij gebrek aan stelliger kenmerken, gelijk b. v. schedels zouden zijn, onmogelijk; want volken van verschillenden stam, en zelfs die nimmer met elkander in aanraking geweest zijn, hebben zich ten tijde van hunne vroegste cultuurperiode niet zelden van gelijke woningen, graven en werktuigen bediend; vergelijk mijne *Drenthsche Oudheden*, blz. 181. De mogelijkheid laat zich ook voorstellen, ofschoon het minder waarschijnlijk is, dat zij noch van Keltischen, noch van Germaanschen oorsprong ware, maar nog ouder dan de tijd, waarin deze volken ons vaderland bewoonden, afkomstig van eenen in vóórhistorische tijden uit het Oosten verdrongen volksstam, gelijk b. v. ook de oude Finnen zijn. Meest voorzigtig zal men zich daarom uitdrukken, door den Gaasterlandschen steenkelder een gedenkstuk van de vroegste bewoners van *Friesland* te noemen, waarvan de ouderdom nog niet met juistheid aan te wijzen is. Vergelijk *Drenthsche Oudheden*, blz. 17 en elders.

Leyden,
den 14 Junij 1849.

L. J. F. JANSSEN.

(7) Zie NILSSON, t. a. pl.

J. Smith delin.

M. J. van der Linde lith. 1830

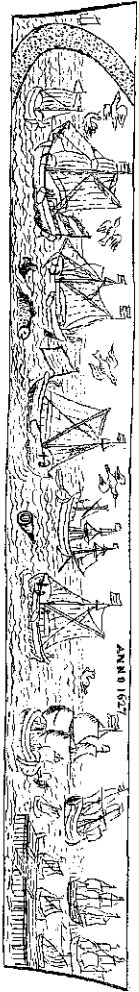
A

B

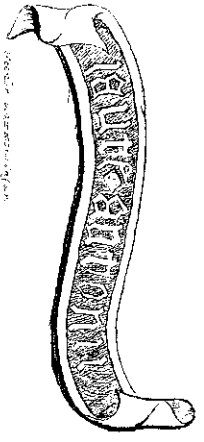

P. II.

50. VORBYLDIGHET P. I. S. DES KEISERS: SONE. VARR: DOER I. D. SCHIPPS-VAERLIGE. HOPE. DAT: SAL: CRIG: DES: KEISERS: CRONE. 35.

C

W. M. W. van der ...